

Ls 0011

Detta är intervju nr 11; med Fröken Agda Josefina Carlson, född 1891 i Stammanäs, Morup.

Lennart Setterdahl: Berätta lite grand om Er födelsegård Fröken Carlson. Hur stor var gården där Ni är född?

Agda Carlson: Ja, jag vet inte hur många tunnland det var.

L: Vet Ni hur många kor och hästar som Er far hade.

A: Ja vi hade bara en häst, and tre kor and ett 40-tal höns. Det var allt.

L: Var detta tillräckligt stort för att försörja hela familjen? Ni var ju rätt så många syskon, eller hade Er far ett annat arbete?

A: No. Well. Pappa snickrade först, de första åren, and min mamma, hon var kokerska, så hon gick ut, hon var ute för det mesta. And så när vi barn växte upp så gick vi ut på sommaren att hjälpa bönderna. Det var en stor herrgård som hette Munkagård, and then gick vi och - jag vet inte vad ni kallar det - luka rovor!

L: Jaha.

A: Plocka potatis. And Så hjälpte vi också bönderna att plocka potatis på hösten.

L: På gården i Stammanäs: är Er far född där eller Er mor?

A: Jaa, det kan jag inte komma ihåg. Stammanäs är nog efter min far.

L: Ni menar att Er mor var ute och hjälpte till som kokerska på olika bröllop och begravningar.

A: Bröllop och begravningar och födelsekalas.

L: Hade hon gjort det redan innan hon var gift?

A: Hon började efter - hon tog en kurs efter hon var gift, sedan gick hon ut och koka. Hon var mycket väl omtyckt som kokerska.

L: Ni kan inte påminna Er; Fröken Carlson, om Er far eller Er mor hade haft arbete .. utanför Morup, alltså i Danmark eller i Tyskland, innan hon var gift?

A: Nej. Nej. Det hade de inte varit.

L: Hade någon av Era föräldrar släktingar i Amerika?

A: Jaa. En bror Jakob. And Kanske en bror Adolf; men det är jag inte alldeles säker på.

L: Ni kommer inte ihåg om han emigrerade till Amerika?

A: Nej.

L: Ni mötte honom aldrig.

A: Jag har aldrig träffat honom.

L: Hade de brevväxling med Era föräldrar, de här två släktingarna i Amerika?

A: Well, min far fick brev ofta ifrån sin bror Jakob. Men han fick alltid så många religiösa brev and efter broder Jakob dog så fick vi ett brev med samma stil. And då fann vi ut att Jakob skrev inte, men en person, som var bekant med honom, skrev brev för honom and väldigt intressanta and religiösa brev.

L: Var var denne Jakob?

A: I Jamestown, New York.

Så han dog innan Ni kom över till Amerika, Fröken Carlson, or; eller;

A: Nej jag var nog här i landet - men jag har aldrig sett honom.

L: Nehej.

A: Min syster Selma hade sett Jakob. And jag såg hanses fru och hanses barn har jag sett.

L: Jaha. Ni kan inte påminna Er vad de skrev om till Er far när de fick brev?

A: Ja, det var bara om

L: Mycket religiöst..?

A: Bror Jakob, han var sjuklig, för många år så han inte kunde arbeta, men hanses fru arbetade på en fabrik.

L: Er far nämnde aldrig om anledningen Varför Jakob emigrerat till Amerika?

A: Nej.

L: Det var inget tal om det.

A: Han hade inte mycket att göra. På den tiden var alla fattiga i Sverige.

L: Vad inställning hade Era föräldrar till emigrationen och till Amerika över huvud. Alltså: nu då de fick brev ifrån Amerika, de talade om naturligtvis att det kanske var bättre där. Hur reagerade de till sånt?

A: Well. Min syster Selma. När hon kom hit and hon hade bekanta som var här i landet, det var en som kom på besök. Hon bestämde sig väl

L: Bekanta? Vilka var de?

A: Well

L: Var de från Morup?

A: Morup. Yes. En kom hem på besök, som levde i Morup.

L: Ni kommer inte ihåg namnet på?

A: Ja hon heter Amanda Johansson, det vet jag. Och hon är hemma på besök och min äldsta syster, hon reste hit 1906.

L: Jaha.

Om jag då frågar: vad gjorde denna Amanda Johansson,* var det hennes namn?

A: Ja.

L: Vad gjorde hon för intryck när hon kom hem? Talade hon om vad bra det var i Amerika?

A: Jaa. Hon tyckte att arbetsförhållanden var bättre i Amerika, and de hade bättre framtid i Amerika än vad de hade i Sverige, på den tiden.

L: Blev Ni själv intresserad av Amerika just då Fröken Carlson eller var Ni för ung för att ta del utav samtalet mellan dem?

A: Ja. Varför Jag bestämde mig för att resa. Jag såg ingen framtid alls i Sverige. Jag slutade skolan när jag var 14. Vi hade bara sju år. And mina föräldrar kunde inte hjälpa oss; utan det var så. När vi var 14 år, då får vi lämna och ta hand om oss själva. Ändå arbetade jag på landet, på en stor bondgård, som hette Lönnstig. And there var jag i 2½ år. Så på våren 1910, i maj, då reste jag och min syster, Emelie heter hon, to America. För att få det bättre.

L: Jaha.

Innan vi går in på er speciella resa nu till Amerika. Kan Ni komma ihåg hur det var när Selma, er Äldre syster, åkte iväg. Vem hjälpte henne med respengar? Fick hon hjälp av sin far?

A: Ja, respengar, det hade hon inte själv, så det fick hon låna av sin far. And, så när hon kom hit till landet så fick hon tjänat så pass, så sände hon hem till resan.

L: Jaha. Och Hur gammal var hon när hon åkte?

A: Jag kommer inte ihåg. 18 eller 19 år.

L: Jaha. Och Ni vill påstå att hennes reaktion för Amanda Johanssons besök i hemlandet gjorde till att hon ville resa.

A: Ja. Jag var inte säker på bara Henne men där var många som reste hit till landet av våra ungdomskamrater.

L: Jaha.

A: And; så kom de hem på besök. De såg ut till att ha det lite bättre. Di var klädda, kläderna var bättre, utseendet var bättre, så det var väl något med stilen som lockade!!

L: Jaha.

Ni gick i små- och folkskola i Morup?

A: Ja.

L: Kan Ni påminna Er lärarens namn, eller lärarnas namn?

A: Jaa. Min förskollärlarinna var Fru Bergman and then .. hade jag lärare av skollärare Nils, and Honom tyckte jag Våldigt mycket om. And jag är ledsen till säga att jag tyckte aldrig om min småskollärlarinna.

L: Nej, det var de första åren, hon

A: Ja. Hon .. Hon var aldrig snäll till fattiga barn.

L: Nej.

A: And jag var hemma 1920 och då hade jag tillfälle att tala med henne. Och då sa jag till henne också vad jag tyckte om henne.

L: Hon var rätt så - Ni kommer inte ihåg - var hon tjurig?

A: Hon slog barnen om inte de kunde läsa eller om de läste fel. Hon skulle - Hon var lärarinna - för att lära barnen. Men jag sa alltid att hon slog in 'et bakvägen. Jag var bara barn men jag tyckte inte det var rätt.

L: Nej. Ni kommer inte ihåg om det var någonting särskilt som sades om Amerika, eller om emigration och sådant, när Ni gick i skolan? Ni läste geografi. Det var inget speciellt. Barnen var heller kanske inte intresserade utav Amerika i så unga år?

A: Nej.

L: Intog religionen en framträdande plats i Ert hem? Jag menar: var där regelbundna kyrkobesök, och så?

A: I Sverige?

L: Ja, i Ert hem? Religionen.

A: Oh, yes. Vi gick alltid till kyrkan. Oh yes.

L: Det var statskyrkan?

A: O Yes, kyrkan i Morup.

L: Jaha. Kyrkoherdens namn, som Ni var konfirmerad för, kommer Ni ihåg det?

A: Det var kyrkoherde Medin. En väldigt religiös man.

L: Jaha. Hade han någonting särskilt att säga om emigrationen? till er konfirmander?

A: Nej. Det tror jag inte.

L: Det var inte något tal emellan konfirmanderna om att ni skulle försöka och förbättra arbetsinkomsterna eller?

A: Nej.

L: Att åka till Amerika.

A: Nej.

L: Ni kom inte mycket tillsammans, annat än under konfirmationsperioden, så att ni hade tid att

A: Nej, nej.

L: Nehej.

Var det något politiskt parti på den tiden som Ni växte upp som var särskilt dominerande? Vilket parti tillhörde Era föräldrar?

A: Det vet jag inte alls. De tog inget intresse i politiken.

L: Nej.

A: Det var bara arbete.

L: Jaha.

Men Ni sa att ni hade varit på stora gårdar och arbetat efter skolåren och så. Kom Ni inte i kontakt med politiken, mer eller mindre, här med storgubbarna, om man säger.

A: Nej. Jag tog inget intresse in politik.

L: Men Ni vet inte om arbetarna försökte att få det bättre, att organisera sig och så.

A: No, inte på Den tiden.

L: Nej.

A: Nej.

L: Det var ingenting om det.

A: Nej.

L: Hur gammal var Ni då Ni första gången hörde talas om Amerika? Var det i ungdomsåren i Ert hem? När Ni växte upp? Innan Ni kom till skolan eller? Alltså; när Ni första gången fick höra talas om Amerika? Vilket intryck gjorde det på Er?

A: Jaa, det vet jag inte. Vi såg där. Det var ju många hemma, kom och hälsa på.

L: I Ert hem?

A: Nej. Vi såg dem. I trakten runt omkring. Vi såg dem på vägarna. Vi såg dem vid körkan. Vi såg dem i butiker. And vi såg dem hemma också.

L: Jaha. Jag antar att Ni var med mor någon gång ute på kalas och sånt, ute på bröllop och kanske också på begravningar och hjälpte till, kanske.

A: Nej! Ja vi var med. När jag fick vara med det var när vi hade en yngre bror. Mamma kunde inte lämna honom hemma då han var så liten and då fick en av oss systrar vara med och taga hand om brodern, så mamma kunde sköta sitt arbete.

L: Ja på så vis, ja.

Vid sådana tillfällen: kom Ni inte i kontakt med folk och hörde hur de talade om Amerika och Historier om Amerika?

A: Nej, se vi fick inte vara inne. Där var en liten kökskammare och där fick jag sitta med min lille bror och se till så inte han gråt!

L: Så Ni kom inte i kontakt med kalasfolket så att säga?

A: Nej. No.

L: Nähä.

Ni fick aldrig i Ert hem någon sak ifrån Amerika, som sändes hem; till jul eller någonting sånt där?

A: Nej.

L: Ni vet inte om någon annan lekkamrat i bygden som hade fått saker ifrån Amerika, som Ni tyckte var särskilt intressant.

A: Nej.

L: Nähä.

Om vi nu övergår alltså: Er far hade ju en gård och han hade också snickeriyrket som en biinkomst och så. Det var aldrig tal om att Han skulle emigrera någon gång? i sina ungdomsår. Innan

A: Inte som jag vet. And han kunde inte emigrera! eftersom han var gift och hade familj. Och på senare tiden, då var det inte så många

L: Det förekom inte att äldre bröt upp från hembygden?

A: Inte som Jag vet.

L: Nej. Kan Ni påminna Er om tidningarna och om veckopressen hade artiklar Om Amerikaemigrationen, om båtar som skulle gå till Amerika, alltså; reklam, med andra ord? som ni läste i er bygd?

A: Det kommer jag inte ihåg.

L: Vad hade Ni för tidning i Ert hem? Var det Hallands?

A: Hallandsposten!

L: De hade inga särskilda intressanta skrifterier. Ni kommer inte ihåg det.

A: Inte kommer jag ihåg det. Det är så många år sedan.

L: Jaha.

Vad var det - dessa hemvändande nu; emigranter, som tidigare åkt eller gått över till Amerika - vad var det som mest intresserade Er när de berättade olika saker? Var det; att det var Bättre arbetsförhållanden i Amerika, eller var det en ljusare framtid, eller var det att där var ett äventyr att komma över dit. Eller: Vad tror Ni det var som var så intressant med dem?

A: Well. Jag kan inte ... Jag kan inte se någon utsikt till förbättring - i Sverige. Jag tyckte om att arbeta på landet, jag tyckte om att vara ute mycket and .. i utarbetet kunde jag arbeta som lika bra som vilken häst som helst! Jag tyckte om hästar, jag tyckte om djur, jag är väldigt intresserad i djur. Men jag kunde inte se någon framtid att stanna. Jag kunde gjort som många andra, jag kunde bosatt mig there, men jag kunde inte finna någon .. någon framtid för mig på den tiden, i Sverige..

L: Så med andra ord

A: Flytta till stan hade jag ingen lust till. Det var så många som flytta och tog en plats, till stan just arbete, vanligt husarbete.

L: Så Ni såg ingen

Ni tog chansen att åka över till Amerika, istället för att åka till stan. det var inte bättre i städerna, tror Ni, än det var på landsbygden på den tiden i Sverige. Hade de mer betalt?

A: Exakt vet inte. Det tror jag inte.

L: En placering i Göteborg - att få en plats.

A: No. Jag hade aldrig varit längre än i Falkenberg innan jag åkte.

L: Men Ni såg inte någon vidare framtid där heller, utan?

A: Nej.

L: Så dessa hemvändande emigranter, de sporrade intresset för Er att ..

A: Yes! 'Di tala om den!

And min syster Selma hade varit här förut and så min syster Emelie och jag vi kom hit.

L: Berätta lite grand.

A: Ja. Ville vi komma, så var vi välkomna, för hon tyckte att vi har bättre framtid i Amerika.

L: Skickade hon över pengar till biljetter också, kanske.

A: Nej, det gjorde hon inte. Jag lånade av min far, and so gjorde min syster Emelie. And; vi måste ha, förutom biljetten, så måste vi ha 25 dollar att visa när vi kom till New York.

L: Jaha. Så ni åkte tåg till Göteborg?

A: Vi kom på en norsk båt.

L: Var hade ni sett annonsen om att den här båten gick?

A: Ja, det kommer jag inte ihåg heller!! Vi gick nog till någon agent och köpte biljett, antar jag.

L: Hjälpte er far er med detta?

A: Det kommer jag inte ihåg heller!

L: Och Hur var överresan nu då? Hur lång tid tog den, över till Amerika? Ni åkte direkt ifrån Oslo.

A: Tog tåget från Göteborg. And När vi .. Vi stanna på ett hotell i Göteborg and.. Vad ska jag kalla henne; Hon tog hand om vårt rum. Hon sa till oss att: vi måste inte gå till bed den natten, för där var en stor komet. And om Den rör gjorden, då kommer allting att ta slut.

L: Jaha. Vilken dag var det? eller vilket år? Det var alltså när Ni var i Göteborg.

A: Jaa. Det var .. i maj, 1910. And vi var trötta and vi skratta åt den här 'fleckan and vi gick till bed och somna och vi vakna på morgonen och där var ingen komet!

L: När ni tog ut flyttningsbetyget utav kyrkoherden där i Morup; hade han någonting särskilt att säga till Er. Ni var ju två systrar som åkte på en gång.

A: Neej..

L: Han tyckte inte att det var äventyrligt av er att ge er ut.

A: Ja. Jag har betyget någonstans, men jag kan inte finna på någonting särskilt. Det var så vanligt på den tiden.

L: Det var många som åkte.

A: Å ja visst!

L: Kommer Ni ihåg - Er mor var kokerska nu - hade inte hon anrättat något stort avskedskalas för emigranter?

A: Nej.

L: Var inte det vanligt?

A: Nej. Inte på Den tiden.

L: Nej. Ni vet inte att Er mor hade berättat om det, när familjer rest.

A: No.

L: Nähä.

När ni kom till New York, nu. Då åkte ni .. Ni kom först till Ellis Island, som det heter. Ni kom där och ..

A: Den synen glömmar jag aldrig.

L: Ja berätta lite grann.

A: Alla, Alla sorters nationer. And där Kom di - Jag vet inte om de var italienare, eller bosatt folk; men de hade sina stora knyten på ryggen. And När jag fick se Ellis Island, fick se allt folket - Inte var där vidare rent heller! Då sa jag "är detta America"? !!

L: Var er syster Selma och mötte er i New York när ni kom av båten?

A: Nähä. No.

Vi hade sällskap med en bekant som var hemma på besök, som hade varit här i landet förut och vi hade sällskap med henne.

L: Var det från samma bygd och samma plats som ni?

A: Yes, hon var från Morup också.

L: Och hennes namn, kommer Ni ihåg det?

A: Hon är Amanda Carlson.

L: Amanda Carlson.

A: Amanda Carlson. And; för tillfället så bor hon här i Cleveland. Hon har varit i California, men hon har en syster, Emma Carlson.

L: Å ja! Jag kommer ihåg! Jag hade en intervju med henne tre veckor tidigare.

A: Ja. Ja!

L: Det var Samma Amanda! Ja, det var intressant!

A: (slår ihop händerna). Från samma plats!

L: Så hon var känd med förhållandena, så att säga, hur to byta tåg och att ta sig fram. Kom ni till Jamestown i New York?

A: Nej. Hon

L: Nej, jag menar: Ni, Fröken Carlson

A: No. Jag kom till - Min syster och jag kom till Milcassy först. Men vi arbetade inte där. Vi hade en släkting där som vi stanna hos. And sedan kom vi till Youngstad. Vi var där för 1½ år, så vi kom till Cleveland 1912, and har varit här allt sedan.

L: Och Ni anser att Ni gjorde ett gott val, efter tiden.

A: Ja.

L: Och Ni har varit hemma 2 3 gånger, efter det?

A: Jag var där. Jag var hemma 1919, kom hem till jul och stanna till september 1920.

L: Och då levde fortfarande Era föräldrar,

A: Ja min mamma, pappa dog året förut. And; Jag kunde inte resa hem förut. Där var minor, så det var inte

L: Det var inte säkert att åka hem, nej.

A: Och pappa dog innan jag kom hem.

L: Så Ni kom till Er gamla födelsegård i

A: Ja.

L: Jaha!

Och: det var En sak jag glömde att fråga. Hur var gården? Var den en typiskHallandsgård, alltså sammanbyggd, eller

A: No. Det var endast .. en manngårdsbyggnad och vad de kallar; som en uthusbyggnad. Det var som en vinkel.

L: Jaha.

A: Men så blev det tillbyggt, senare, så det var en annan - vad de kallade längor på den tiden!

L: Jaa, ja just det.

Så var Ni hemma i Sverige 19..

A: Sist var jag hemma 1958.

L: Jaha.

A: Vår syster Anna och hennes man från Detroit var hemma.

L: Jaha. Var det också dåpå Er föräldragård?

A: Ja vi hela .. Vi var .. Vi var inne där var vi är född. Det var en skolkamrat till mig som köpt den och vi gick in och titta på gården. And vi såg också gården var mamma hade levvt efter hon sålde sitt gamla hem.

L: Var det många av Era kamrater, på den tiden, när Ni åkte över till Amerika, som också hade emigrerat senare?

A: Ja visst det var många.

L: Det var många. Vad tror Ni var anledningen för att folk åkte? Var det en Amerikafeber, eller behövt för inkomstens skull?

A: Ja Jag tror de reste för den delen, för att få en bättre framtid.

L: Jaha. Kom det hem någon till Er bygd och stannade i Sverige efter att de emigrerat och varit några år.

A: Jaa.

L: Vet Ni om dessa personer hade några nya påhitt med sig från Amerika?

A: Det var ett par, det var **en**, han var fiskare. Jag har glömt hanses namn. Han var här just några år, men han blev sjuk också. Därför reste han hem.

L: Jaha.

Vad hade Ni för funderingar, när Ni åkte över. Er syster och Ni. Skulle ni stanna i två år eller fem år, eller?

A: Ja, när man reste så säger man alltid: Jag kommer tillbaka om fem år.

L: Jaså, det var

A: Det sa alla. Jag kommer tillbaka om fem år.

L: Hur var det när fem år hade gått?

A: Ja. Det var nio år. Jag kom hit 1910 och så gick jag hem 1919, see. Så det var nio år den första gången, emellan. Andra gången jag var hemma, det var från 1920 till 1958. Men Nu kommer jag nog aldrig hem mer!

L: Ja, säg inte Det. Ni är vid full vigör.

A: Nej.

L: Vad anser Ni är det värsta? De första 2-3 åren är väl ganska långa och besvärliga, eller Hur ansåg Ni att det var?

L: Jag vill inte 'säg det var besvärligt. Det var språket mestadels. Men på den tiden då språkade de svenska: alla loger begagnade svenska språket. Kyrkorna begagnade svenska språket. Så var vi Var så talade de svenska. And i alla svenska hem talades svenska. Så det tog oss lite längre att lära för den orsakens skull att man hörde aldrig engelska utom i hemmet var man arbetar.

L: Det var aldrig svårigheter i alla fall för en svensk att få arbete i Amerika, i förhållande till

A: Nej. Inte för di arbeten som vi gjorde.! De var lätt att få.

L: Ni tyckte inte att det var särskilt tungt heller, utan det gick bra.

A: No.

L: Ni var van vid tungt arbete.

A: De visste att vi kunde arbeta och vi var villiga att arbeta och villiga att lära. Så vi hade inte svårt alls. And; om man inte tyckte om en plats så hade man inte svårt att få en annan.

L: Nej. Så med andra ord så var det ett gott rykte att vara svensk.

A: Ja, ja. Talade man om att man var svensk så var det easy att få ett arbete.

L: Jaha.

Hur var det nu ekonomiskt sett, Fröken Carlson, när Ni kom till Amerika. Ni hade mera pengar att röra Er med, och kanske mera frihet.

A: Det var inte så mycket, för allt vad vi fick var 3 dollars i veckan. Så de first .. När jag hade förtjänat, så skulle jag sända hem dem för min resa. And det tog något år eller mer, jag kommer inte ihåg. Men sedan, när man kunde börja och förstå språket så fick man 4 dollars för vecka, 5 6 7. And because: på den tiden kallar de det för green horn, men det gör de inte nu något mer.

L: Fritiden; var den dyrare tyckte Ni. Låt mig fråga: Hur var fritiden i Halland, i Er hemtrakt. Vad gjorde Ni på kvällarna t ex när Ni arbetade på en bondgård.

A: Man arbetade så sent så det var ingenting att göra på den tiden. Vi juste gick to bed - vi behövde det illa.

L: Ni var trötta.

A: På sommaren måste man gå upp klockan 5 på morgonen. And så fick man ingen vila alls innan till man färdig, det var väl klockan 10.

L: Jaha. Så det var en lång arbetsdag.

A: Lång arbetsdag. Ibland så fick man inte - När man var ute och arbeta - den enda gången man satt, det var när man satt och åt eller satt på pallen och mjölka korna! Det var den enda.

L: Så Ni tyckte det var lättare i Amerika då?

A: Ja.

L: Det var bättre ekonomiskt.

A: Både på ekonomiskt och fritid.

L: Det var en händelse som Fröken Carlson berättade för mig i samband med intervjun. Tyvärr så kom inte detta med - det var något fel på bandspelaren. Så jag vill relatera den såhär efteråt:

Hon kommer ihåg när hon och en annan piga, var på ett ställe - att efter dagens slut, när drängarna hade ätit kvällsmaten, var dessa lediga, säger hon. Men: vi pigor fick göra disken och fortsätta med strumpstickning eller lagning. Och just på ett ställe så låg husbonden i köket och sov och vilade sig efter maten - men - han hade också på samma gång, ett vakande öga över - så att vi fortsatte vårt arbete. Jag kardade ullen, säger hon, och min kamrat spann. Klockan var bortåt tio och trötta var vi. Men då sa jag: "nu sover gubbtjuven så nu går vi till vårt rum och lägger oss"! Men spinnrocken hann inte mer än stanna, så vaknade han. Och det blev att karda och att spinna en halvtimme till, säger Fröken Carlson. Så fritidsproblem var det inga större besvär med, det såg alltid husbonden till.

Transkriberat från kassettband 2011-01-19 /O-KS